

K A R E L Ž A L O U D E K

ENCYKLOPEDIE POLITIKY

*Editor a autor aktualizací
pro 3. vydání Eduard Hulcius*

Nakladatelství Libri
Praha 2004

© PhDr. Karel Žaloudek, 1996, 1999, 2004

Odborní recenzenti: doc. PhDr. Petr Luňák, PhDr. Marek Pečenka

© Libri, 1996, 1999, 2004

ISBN 80-7277-209-0

OBSAH

Úvod	7
Seznam zkratk	9
Slovník	11
Odkazy na přehledy hlav států, předsedů vlád a výsledků voleb	526
Přílohy	
Výsledky voleb do říšské rady v českých zemích v letech 1907 a 1911	528
Výsledky voleb do Národního shromáždění v letech 1920, 1925, 1929 a 1935	530
Výsledky voleb do ústavodárného Národního shromáždění v roce 1946 ...	531
Výsledky voleb do Národního shromáždění 30. 5. 1948	531
Výsledky voleb do Národního shromáždění a Federálního shromáždění v letech 1954–86	532
Výsledky voleb do Federálního shromáždění v červnu 1990	532
Výsledky voleb do České národní rady v červnu 1990	532
Výsledky voleb do Slovenské národní rady v červnu 1990	533
Výsledky voleb do Federálního shromáždění v červnu 1992	533
Výsledky voleb do České národní rady v červnu 1992	534
Výsledky voleb do Slovenské národní rady v červnu 1992	534
Výsledky voleb do zastupitelských orgánů v listopadu 1994	535
Výsledky voleb do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR v květnu/červnu 1996	536
Výsledky voleb do Senátu ČR v listopadu 1996	536
Výsledky voleb do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR v červnu 1998 ..	537
Výsledky voleb do Senátu ČR v listopadu 1998	537
Výsledky voleb do zastupitelských orgánů v listopadu 1998	538
Výsledky voleb do Senátu ČR v listopadu 2000	538
Výsledky voleb do zastupitelstev krajů v listopadu 2000	539
Výsledky voleb do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR v červnu 2002 ..	541
Výsledky voleb do zastupitelských orgánů v listopadu 2002	541
Výsledky voleb do Senátu ČR v listopadu 2002	542
Prezidenti Československé a České republiky	543
Předsedové československých, českých a slovenských vlád	543

Předsedové nejvyšších československých, českých a slovenských zastupitelských sborů	545
Složení vlády ČR (srpen 1999)	547
Složení vlády ČR (září 2003)	548
Seznam politických stran a hnutí v ČR (srpen 1999)	549
Seznam politických stran a hnutí v ČR (červen 2003)	552
Jmenný rejstřík	555

ÚVOD

Úvod k 1. vydání

Vážení čtenáři,

dostává se Vám do rukou příručka, jejímž záměrem je poskytnout základní informace pro orientaci v politické terminologii. Oblast politiky je ovšem velmi široká, dotýká se snad všech stránek společenského života. Vzhledem k rozsahu knihy byla proto věnována pozornost především termínům, se kterými se setkáváte v každodenním životě, při četbě denního tisku a sledování televizního a rozhlasového zpravodajství apod. Většina hesel je tedy věnována výkladu základních politických směrů, státních a vládních systémů, problematice politických stran, voleb a volebních systémů. Ze zahraničněpolitické oblasti jsou vedle výkladu základních pojmů zastoupena hesla týkající se důležitých mezinárodních organizací a často používaných pojmů z diplomacie.

I když příručka není slovníkem politologickým, obsahuje také některá hesla z politické teorie. V knize jsou obsaženy i některé termíny právní a ekonomické, které mají bezprostřední vztah k politické problematice.

Vedle výkladu vybraných hesel a ilustrativních příkladů kniha přináší množství faktických údajů o politických stranách a jejich představitelích, o výsledcích voleb a složení zákonodárných orgánů především v evropských zemích, o členech mezinárodních organizací apod. Tato data (uvedená v tabulkových přehledech) mohla být pochopitelně zařazena pouze výběrově; snahou autora bylo uvést údaje nejpodstatnější a nejaktuálnější. Součástí knihy je jmenný rejstřík se základními biografickými údaji. Protože je někdy obtížné určit, pod jakým heslem je určitá problematika (např. historická událost) zařazena, je možno využívat rejstřík také jako jeden z klíčů v přístupu k heslům.

Na tomto místě by autor chtěl poděkovat všem, kdo radou, námětem, podkladem či jinak přispěli ke zlepšení obsahu knihy. Zvláště pak lektorům, doc. PhDr. Petru Luňákovi a PhDr. Marku Pečenkovi z Institutu mezinárodních studií Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze, kteří svými připomínkami pomohli k upřesnění textu a doplnění o řadu informací. Za zbylé chyby nese odpovědnost autor.

Rádi bychom čtenáře upozornili, že některé informace k politickým otázkám mohou najít také v dalších knihách vydaných nakladatelstvím LIBRI. Je to především *Encyklopedie moderní historie*, která zachycuje hlavní momenty světových dějin posledních dvou staletí (vátky, bitvy, revoluce, smlouvy, dohody apod.). Zájemci o problematiku států, jejich členění, hospodářské, národnostní a jazykové poměry apod. najdou aktuální informace v publikaci *Státy a území světa*. Vývoj evropských států od starověku do současnosti (včetně přehledu jejich představitelů) je předmětem knihy *Evropa v proměnách staletí*. V neposlední řadě aktuální informace nalezne čtenář v publikaci *Státy a jejich představitelé* a ve stejnojmenném CD ROMu.

Úvod ke 2. vydání

Rychlé rozebrání 1. vydání *Encyklopedie politiky* a trvalý zájem čtenářů o ni vede nakladatelství LIBRI k reedici knihy. V tomto vydání byla ponechána základní struktura textu i většina hesel. Byly doplněny nové údaje (výsledky voleb apod.), zaktualizovány přehledy hlav států a vlád, doplněna některá nová hesla a v neposlední řadě byl celý text znovu zredigován. Pro snazší orientaci byla v knize doplněna tabulka vybraných států s odkazy na stránku, kde jsou uvedeny výsledky posledních voleb, přehledy hlav států a předsedů vlád a další údaje o příslušné zemi.

Od 1. vydání publikace vyšla v nakladatelství LIBRI celá řada dalších příruček, které mohou zaujmout čtenáře této knihy. Jsou to především *Dějiny zemí Koruny české v datech a Amerika v proměnách staletí*. V aktualizovaných reedicích znovu vyšly *Státy a jejich představitelé* (4. vydání), *Státy a území světa* (2. vydání) a *Encyklopedie moderní historie* (3. vydání).

Úvod ke 3. vydání

Pro 3. vydání *Encyklopedie politiky* byl text znovu zredigován, hesla aktualizována i doplněna hesla nová, a především byly zaktualizovány přehledy hlav států, předsedů vlád, výsledky voleb a přílohy. Těto práce se ujal Eduard Hulicius, kterému za to srdečně děkuji.

Od 2. vydání publikace vyšla v nakladatelství Libri řada dalších příruček, které mohou zajímat čtenáře této knihy. Jsou to především *Encyklopedie moderní historie* (dotisk 3. vydání), *Malá encyklopedie moderní ekonomie* (5., doplněné vydání), *Státy a území světa* (3., přepracované vydání), *Evropa v proměnách staletí* (3., aktualizované vydání), *Dějiny zemí Koruny české v datech* (3. vydání), *Dějiny Slezska v datech* (v tisku), *Lexikon našich hospodářských dějin* a *Benešovy dekrety*.

PhDr. Karel Žaloudek

Redakční uzávěrka 3. dílu: 30. 9. 2003

SEZNAM ZKRATEK

angl.	anglicky, anglický (jazyk)
apod.	a podobně, a podobný
atd.	a tak dále
BBC	British Broadcasting Corporation (Britská rozhlasová a televizní společnost)
ČR	Česká republika
ČSFR	Česká a Slovenská federativní republika
ČSR	Československá republika, Československo (1918–92); Česká socialistická republika (1969–89)
ČSSR	Československá socialistická republika
franc.	francouzsky, francouzský (jazyk)
hol.	holandsky, holandský (jazyk)
ital.	italsky, italský (jazyk)
KS	komunistická strana
lat.	latinsky, latinský (jazyk)
mj.	mimo jiné
např.	například
NDR	Německá demokratická republika
něm.	německy, německý (jazyk)
pol.	polsky, polský (jazyk)
resp.	respektive
RSFSR	Rossijskaja sovětskaja feděrativnaja socijalističeskaja respublika (Ruská sovětská federativní socialistická republika)
rus.	rusky, ruský (jazyk)
řec.	řecky, řecký (jazyk)
SA	Sturmabteilung (úderný oddíl), teroristické polovojskové oddíly německých nacistů
Sb.	sbírka
SFRJ	Socialistická federativní republika Jugoslávie
SNB	Sbor národní bezpečnosti
SR	Slovenská republika
SRN	Spolková republika Německo
SS	Schutzstaffel (ochranný oddíl), teroristická zločinecká organizace německých nacistů
SSR	Slovenská socialistická republika
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
špan.	španělsky, španělský (jazyk)
tj.	to jest
tzn.	to znamená
tzv.	takzvaný, takzvaná, takzvané
USA	Spojené státy americké
USD	americký dolar
↗	odkaz na příslušné heslo

Ostatní zkratky jsou vysvětleny v textu.

SLOVNÍK

A

abdikace (z lat. *abdicatio* = odřeknutí) – odstoupení z funkce (například ↗hlavy státu, ↗poslance apod.), vzdání se, zřeknutí se úřadu dříve, než uplynula doba, na kterou byla osoba do funkce ustanovena, jmenována nebo zvolena. U voleného člena zákonodárného sboru se používá také termín ↗resignace, u člena vlády (ministra) ↗demise.

V případě abdikace prezidenta je zvolen nový prezident; v zemích, kde existuje funkce ↗viceprezidenta (např. v USA) nastupuje automaticky do funkce prezidenta viceprezident. V případě abdikace ↗panovníka se postupuje podle příslušného nástupnického řádu.

Abdikace československých prezidentů

T. G. Masaryk	14. 12. 1935	A. Novotný	22. 3. 1968
E. Beneš	5. 10. 1938	G. Husák	10. 12. 1989
	7. 6. 1948	V. Havel	20. 7. 1992

abolice (z lat. *abolitio* = zrušení) – **1.** zrušení, odvolání zákona; **2.** příkaz, aby orgány činné v trestním řízení nezačínaly trestní stíhání proti určité osobě nebo pro určité trestné činy, resp. aby ho zastavily. Viz též amnestie.

abolicionismus (z lat. *abolitio* = zrušení) – **1.** hnutí usilující o zrušení některého zákona nebo některého ustanovení, např. hnutí za zrušení trestu smrti; **2.** v USA v 18.–19. století hnutí za zrušení ↗otroctví a zároveň za respektování práv indiánů. Abolicionistické hnutí začalo založením Americké protiotrokářské společnosti (1833) a Strany volné půdy (angl. *Free Soil Party*, 1848). Převážnou část stoupců těchto hnutí tvořili liberálové a křesťanské organizace.

Umírnění stoupcí abolicionistického hnutí založili Stranu svobody (angl. *Freedom Party*, 1840). Další rozvoj hnutí přineslo povstání J. Browna (1859), a zejména nátlak veřejného mínění během občanské války (1861–65). Výsledkem bylo přijetí *Aktu o osvobození černochů* (angl. *Emancipation Proclamation*) v roce 1863.

absolutismus (z lat. *absolutus* = samostatný, nezávislý) – ↗forma vlády, při které je neomezená státní moc včetně zákonodárné soustředěna v rukou panovníka. Absolutismus jako forma vlády vznikl v 16. a 17. století, kdy nahradil ↗stavovskou monarchii. Centralizované absolutistické ↗monarchie (především Anglie, Francie a Španělsko) byly velkými národními státy vybírajícími stále daně, s centralizovaným byrokratickým aparátem a stálým profesionálním vojskem. Pramenem práva, ústavy a úřadů byl ↗král, který ve svých rukou soustřeďoval veškerou moc ve státě, kontroloval též ↗církve a měl svrchovanou moc nad poddanými (↗poddanství). Jako suverén byl nejvyšším státním orgánem, povzneseným nad všechny zákony.

absolutismus osvícenský

V některých evropských zemích vedl tzv. ↗osvícenský absolutismus k omezení stavovských výsad (↗stavy) a k ekonomickým reformám.

absolutismus osvícenský viz osvícenský absolutismus

absolutní monarchie viz absolutismus

absolutní většina (z lat. *absolutus* = samostatný, nezávislý) – zásada, podle které je ve volbách zvolen kandidát, který obdrží nadpoloviční většinu hlasů (tj. nejméně 50 % + jeden hlas).

absolutorium (z lat. *absolvere* = odvažovat, vyprošťovat; dokončit, dokonat) – schválení činnosti nebo účtů nějakého, zpravidla voleného orgánu. Absolutorium uděluje zodpovědnému orgánu obvykle plenární zasedání, resp. ↗sjezd, na návrh revizní komise na konci funkčního (volebního) období.

abstence (z lat. *abstinere* = zdržovat) – zdržení se hlasování či účasti na zasedání.

Action française (franc. = Francouzská akce) – pravicové politické hnutí ve Francii. Vzniklo v průběhu ↗Dreyfusovy aféry roku 1899. Action française usilovala o rozbití demokratického zřízení a v letech 1906–11 také o restauraci ↗monarchie. Význam hnutí stoupl ve třicátých letech, kdy spolupracovalo s fašistickými skupinami. Orgánem hnutí byl deník *Action française*, který vycházel v letech 1908–44. Po porážce Francie v roce 1940 měla Action française výrazný vliv na Pétainovu vládu ve Vichy; po osvobození byla zakázána.

adjudikace viz nabytí státního území

administrativa (z lat. *administratio* = pomáhání, sloužení) – **1.** orgány nebo soustava orgánů státní, resp. hospodářské správy; **2.** organizování a vyřizování záležitostí spadajících do kompetence státních nebo hospodářských orgánů; **3.** vyřizování spisové agendy jakéhokoli druhu; **4.** souhrn osob zaměstnaných ve státní nebo jiné správě, někdy jen osoby zastávající ve správě řídicí funkce (např. prezidentova administrativa v tzv. ↗prezidentském systému); **5.** označení pro vládu USA.

ad personam (lat.) – termín užívaný k vyjádření faktu, že člen ↗mezinárodní organizace nepůsobí jako zástupce státu, ale jako soukromá osoba.

ad referendum (lat.) – termín užívaný při podpisu ↗mezinárodní smlouvy nebo dohody. Znamená schválení správnosti textu, nikoli podpis smlouvy. Teprve po schválení smlouvy požadovaným orgánem nabude podpis *ad referendum* platnost plného podpisu, a to se zpětnou platností.

aféra Watergate – aféra vycházející z předvolební kampaně k prezidentským volbám v USA roku 1971. V letech 1972–74 bylo odhaleno, že Výbor pro znovuzvo-

lení prezidenta R. Nixona zorganizoval vloupání do volebního štábu Demokratické strany ve Washingtonu, umístěného v komplexu budov Watergate. Bývalí agenti CIA, kteří se akce zúčastnili, v budově nainstalovali odposlouchávací zařízení. Aféra byla rozkryta a sledována novináři z listu *Washington Post*, kteří zjistili, že prezident R. Nixon s celou akcí souhlasil, a dokonce se snažil zahladit stopy. Skončila až Nixonovou rezignací na funkci prezidenta krátce před zahájením senátního jednání o impeachmentu prezidenta. Jeho nástupce G. Ford mu poté udělil milost, takže Nixon nemohl být trestně stíhán.

Africká unie, AU (angl. *African union*, zkratka AU) – původně Organizace africké jednoty, zkratka OAJ (z angl. *Organisation of African Unity*, *OAU*), která byla založena jako mezivládní regionální organizace sdružující nezávislé africké státy a Západosaharskou *Frontu Polisario* v roce 1963 v Addis Abebě (Etiopie) rozšířením tzv. Brazzavillské skupiny, založené v roce 1960.

Cílem organizace je koordinace a sjednocování činnosti afrických států, obhajoba suverenity členských států a rozvoj mezinárodní spolupráce. Vychází se přitom z principů celistvosti států, nedotknutelnosti jejich hranic, nezasahování do vnitřních záležitostí a vzájemné solidarity. (V roce 1964 vyhlásila OAJ Afriku za bezjaderné pásmo.) Jejím členy jsou všechny africké státy s výjimkou Maroka, které nesouhlasí s členstvím Západosaharské *Fronty Polisario*.

V roce 1999 bylo zahájeno na popud Libye jednání o tvorbě pevnějšího nadstátního sdružení podle vzoru Evropské unie. V roce 2001 byla v libanonské Syrtě

Členové AU

Alžírsko Angola Benin Botswana Burkina (Faso) Burundi Čad
Demokratická republika Kongo Džibuti Egypt Eritrea Etiopie Gabon
Gambie Ghana Guinea Guinea-Bissau Jihoafrická republika Kamerun
Kapverdy Keňa Komory Kongo Lesotho Libye Libérie Madagaskar
Malawi Mali Mauretánie Mauricius Mosambik Namibie Niger Nigérie
Pobřeží slonoviny Rovníková Guinea Rwanda Senegal Seychely Sierra Leone
Somálsko Středoafrická republika Súdán Svatý Tomáš a Princův ostrov
Svazijsko Tanzanie Togo Tunisko Uganda Zambie Zimbabwe
Fronta Polisario (Západní Sahara)

Orgány AU

Shromáždění nejvyšších představitelů členských států

(schází se minimálně jednou ročně)

Výkonná Rada ministrů AU složená z ministrů zahraničí

(schází se minimálně dvakrát ročně)

Výbor stálých zástupců

Komise (teprve bude zformována)

Panafrický parlament

Soudní dvůr

Řada výborů a komisí
